

УДК 336.131:330.131.7

V.I. Fuchedzhy,

викладач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку, Одеський національний економічний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

V.I.Fuchedzhy,

teacher of department financial management and stock market,

Odessa National University of Economics

DESCRIPTION OF STRUCTURAL ELEMENTS FINANCIAL SECURITY BUSINESS ENTITIES

У статті проаналізовано зміст та структуру фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, представлені основи на яких вона базується. Розкрито значення фінансової безпеки суб'єктом підприємництва. Надана система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та характеристика її структурних елементів.

The article analyzes the content and structure of financial security entities, are the foundation on which it is based. The significance of financial security entities. Provided financial security system entities and characterization of its structural elements.

Ключові слова: *фінансова безпека, суб'єкти економічної діяльності, фінансове управління, принципи, завдання, функції.*

Keywords: *financial security, business entities, financial management, principles, objectives, functions.*

Вступ. У сучасних умовах інтеграції економіки України в світовий економічний простір і значної фінансової нестабільності ефективне фінансове управління суб'єктом підприємництва передбачає розроблення дієвих механізмів забезпечення достатнього рівня його фінансової безпеки. У результаті неефективного фінансового управління суб'єктами підприємництва та незбалансованості основних макроекономічних показників особливо відчутними для суб'єктів підприємництва стали нестача фінансових ресурсів, постійний пошук джерел фінансування, форм і методів раціонального використання обмежених за обсягом ресурсів. Натомість досягнення та підтримка бажаного рівня фінансової безпеки в заданих межах дає змогу суб'єкту підприємництва не тільки зберегти свою частку ринку, але й отримати перевагу над конкурентами, підвищити

конкурентоспроможність своєї продукції. Наявність надійної системи безпеки суб'єкта підприємництва дає можливість швидко виявити і локалізувати будь-які загрози його діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами розвитку теорії та практики а фінансової безпеки суб'єктів підприємництва займається багато вітчизняних та зарубіжних вчених: М. Д. Алексеєнко, Г.А. Андрощук, О. Ф. Балацький, О.І. Барановський, О. Д. Василик, В. В. Вітлінський, В. М. Геєць, К. С. Горячева, М.І. Зубок, О.І. Захаров, М.С. Букін, Л. А. Ключко, І. П. Козаченко, В.В. Коваленко, В. І. Мунтіян, В. Ойкен, І. Шумпетер, Я. Корнаї.

Слід зазначити, що низка питань стосовно фінансової безпеки залишається нерозглянутою повною мірою. В сучасних умовах необхідним є удосконалення завдань, функції та принципів здійснення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

Метою дослідження є визначення особливостей завдань, функції та принципів фінансової безпеки суб'єктів підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Фінансова безпека є однією з найважливіших складових системи економічної безпеки суб'єкта підприємництва, оскільки фінансова складова є основою в сучасній економіці як на макро-, так і на мікрорівні. Сучасна економіка реалізує своє функції шляхом використання фінансових механізмів, за допомогою фінансових методів, важелів, стимулів, переслідуючи при цьому фінансові цілі.

В економічній літературі немає єдиного загально визнаного визначення поняття «фінансова безпека суб'єкта підприємництва». Так, С.Ф. Покропивний [1] виділяє функціональні складові економічної безпеки: фінансова, інтелектуальна й кадрова, техніко-технологічна, політико-правова, інформаційна, екологічна, силова. При цьому він вважає, що саме фінансова складова вважається провідною й вирішальною, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є «двигуном» будь-якої економічної системи. Л.Г. Мельник [2] визначає фінансову безпеку як внутрішньовиробничу складову економічної безпеки. У загальному значенні під фінансовою безпекою (англ. financial security) розуміється поняття, яке включає комплекс заходів, методів і засобів по захисту економічних інтересів держави на макрорівні, корпоративних структур, фінансової діяльності господарюючих суб'єктів на мікрорівні [3]. К.С. Горячева акцентує, що фінансова безпека підприємства – це «... фінансовий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, контрі використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, по-четверте, забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи» [4]. М.Ю. Погосова, В.С. Лебедева стверджують, що фінансова безпека підприємства – це складова економічної безпеки підприємства, яка являє собою такий стан підприємства, що:

- дозволяє забезпечити фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність та достатню фінансову незалежність підприємства у довгостроковому періоді;
- забезпечує оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства;
- дозволяє ідентифікувати небезпеки та загрози стану підприємства та розробляти заходи для їх вчасного усунення;
- дозволяє самостійно розробляти та впроваджувати фінансову стратегію;
- має бути оцінений кількісними та якісними показниками, які мають граничні значення [5].

У книзі І.А. Бланка «Управління фінансовою безпекою підприємства», фінансова безпека підприємства розглядається як кількісно та якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз

зовнішнього й внутрішнього характерів, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному й перспективному періодах [6].

Враховуючи те, що на фінансову стійкість суб'єктів підприємництва впливають зовнішні та внутрішні чинники, фінансова безпека суб'єктів підприємництва повинна бути спрямована на нейтралізацію їх негативного впливу та досягнення певного ефекту від проведених заходів. Зарубіжний та вітчизняний досвід свідчить про те, що для забезпечення безпеки необхідно створити цілеспрямовану протидію усім злочинним та протиправним діям [7].

Систему фінансової безпеки суб'єктів підприємництва можна визначити як організовану сукупність спеціальних органів, коштів, методів і заходів, що забезпечують захист діяльності від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз (рис. 1).

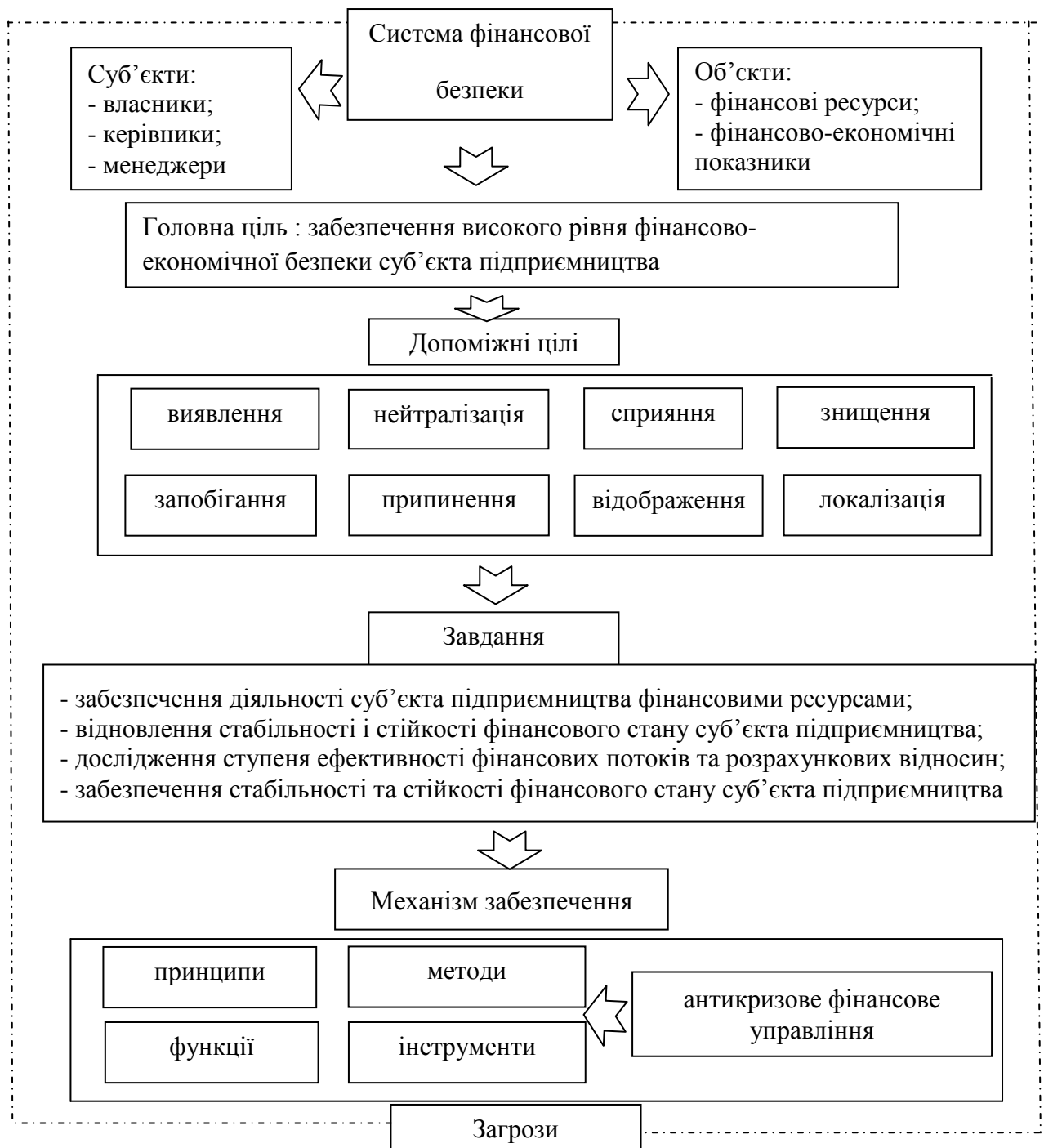

Рис.1 Система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва (власна розробка автора)

використання фінансових ресурсів за кожним напрямом діяльності. Таким чином, фінансову безпеку слід розглядати через призму її функціональних складових, що дозволяє здійснювати моніторинг чинників, які впливають на фінансовий стан так і на фінансову безпеку в цілому, досліджувати процеси, які здійснюють вплив на забезпечення фінансової безпеки; проводити аналіз розподілу і використання ресурсів суб'єкта підприємництва; вивчати економічні індикатори, що відображають рівень забезпечення функціональних елементів; розробляти заходи, які сприятимуть досягненню високого рівня складових, що призведе до посилення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва загалом.

Під час формування системи як єдиного цілого її складники зазнають якісних змін. Створення системи здійснюється за рахунок перетворення структури взаємозв'язків між складниками, а також завдяки розвитку цих складників.

Головнаціль фінансової безпеки є забезпечення високого рівня фінансово-економічної безпеки суб'єкта підприємництва.

Допоміжні цілі системи фінансової безпеки:

- сприяння досягненню мети діяльності суб'єкта підприємництва;
- забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів;
- виявлення та запобігання негативному впливу різноманітних внутрішніх та зовнішніх чинників;
- забезпечення платоспроможності;
- збереження та ефективне використання фінансових, матеріальних, інформаційних ресурсів;
- підвищення конкурентоспроможності та зростання прибутковості за рахунок забезпечення якості діяльності суб'єкта підприємництва.

Фінансова безпека як система має об'єкт і суб'єкти. Об'єктом системи фінансової безпеки є все те, на що спрямовані зусилля щодо її забезпечення, а саме: інформація, персонал, сукупність майнових і немайнових прав та економічних інтересів суб'єкта підприємництва, трансформація стану яких призводить до зміни рівня його фінансової безпеки. При цьому для ефективною реалізації політики забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва необхідно володіти достатнім обсягом ресурсів, а саме: фінансових (передбачає наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів для належного фінансового забезпечення заходів політики гарантування безпеки); кадрових (наявність на підприємстві кваліфікованого персоналу, здатного реалізовувати політику гарантування безпеки за кожною зі складових її об'єктів); інформаційних (інформування персоналу підприємства про заходи політики); технічних (передбачає використання технічних можливостей для забезпечення виконання заходів політики)[8, с.43]. Суб'єктами виступають власники і менеджери суб'єкта підприємництва, державні органи влади та управління, кредитори, кризис-менеджери (у судових процедурах банкрутства – арбітражні керуючі).

Фінансова безпека суб'єкта підприємництва є невід'ємною складовою його управління з перспективним баченням майбутнього його зростання та вибору перспективних напрямів його розвитку.

Ефективність антикризового фінансового управління суб'єкта підприємництва можливе лише тоді, коли менеджери будуть здатні передбачати та прогнозувати складні економічні явища. Досягти поставлених цілей можна при гнучкому підході до процесу управління.

Основою фінансової безпеки є її завдання, функції та принципи.

Завданнями системи фінансової безпеки повинні бути:

- своєчасне виявлення та ліквідація загроз, чинників та умов, що спричиняють фінансовий, матеріальний та моральний збиток суб'єкту підприємництва;
- віднесення інформації до категорії обмеженого доступу;

- створення механізму та умов оперативного реагування на загрози безпеці та появу негативних тенденцій у функціонуванні суб'єкта підприємництва;
- створення умов для максимально можливого відшкодування та локалізації збитків, що отримані на підставі неправомірних дій фізичних та юридичних осіб, для послаблення негативного впливу порушень безпеки на досягнення стратегічних цілей;
- забезпечення діяльності суб'єкта підприємництва фінансовими ресурсами;
- відновлення стабільності і стійкості фінансового стану суб'єкта підприємництва;
- дослідження ступеня ефективності фінансових потоків та розрахункових відносин;
- забезпечення стабільності та стійкості фінансового стану суб'єкта підприємництва.

Фінансова безпека суб'єкта підприємництва реалізує свої завдання шляхом здійснення певних функцій:

- здійснення моніторингу фінансового стану суб'єкта підприємництва з метою раннього виявлення ознак його кризового стану;
- визначення масштабів кризового стану;
- дослідження основних факторів, що обумовлюють кризовий розвиток суб'єкта підприємництва;
- реалізація заходів щодо запобігання фінансових криз;
- контроль за виконанням антикризових заходів і оцінка отриманих результатів;
- забезпечення стабільності та ефективної діяльності суб'єкта підприємництва як у короткостроковому, так і довгостроковому періодах.

При організації ефективної системи фінансової безпеки необхідно дотримуватися таких принципів:

- ✓ комплексність – забезпечення безпеки персоналу, матеріальних та фінансових ресурсів від можливих загроз усіма доступними законними засобами, методами; забезпечення безпеки інформаційних ресурсів протягом усього життєвого циклу, на усіх технологічних етапах їх обробки та використання, в усіх режимах функціонування; спроможність системи до розвитку та удосконалення відповідно до змін умов функціонування суб'єкта підприємництва;
- ✓ своєчасність – попереджувальний характер заходів щодо забезпечення безпеки. Постановка завдань, формування комплексної безпеки на попередніх стадіях розробки системи безпеки на підставі аналізу та прогнозування обставин, загроз безпеці, а також розробка ефективних заходів попередження;
- ✓ безперервність – використання злочинцями законних і незаконних методів з метою боротьби з методами захисту, що забезпечують безпеку діяльності;
- ✓ активність – захист інтересів суб'єктів підприємництва шляхом використання стандартних і нестандартних методів;
- ✓ законність – система безпеки на основі законодавчої бази, що регулює процес здійснення підприємницької діяльності;
- ✓ обґрунтованість – заходи і засоби захисту, які повинні реалізовуватися на сучасному рівні розвитку безпеки та відповідати встановленим вимогам і нормам;
- ✓ економічна доцільність – співставлення можливих збитків та витрат на забезпечення безпеки (критерій ефективності – вартість);
- ✓ спеціалізація – залучення до розробки та впровадження заходів та засобів захисту спеціалізованих підрозділів або установ;
- ✓ взаємодія та координація – здійснення заходів забезпечення безпеки на основі чіткої взаємодії усіх зацікавлених підрозділів та служб, сторонніх спеціалізованих установ;

✓ централізація управління – самостійне функціонування системи безпеки за єдиними організаційними, функціональними та методологічними принципами з централізованим управлінням системою безпеки[9, с 158].

✓ цілісність системи – дослідження властивостей системи як єдиного цілого, оскільки ціле (система) володіє такими якостями, якими не володіє жоден її складник.

Система фінансової безпеки суб'єкта підприємництва в умовах динамічної зміни зовнішнього середовища має базуватися на загальних властивостях, притаманних управлінській діяльності, але з урахуванням специфічних особливостей. Вона повинна своєчасно виявляти ознаки настання фінансової кризи та виявляти її причин, ця специфічна функція притаманна антикризовому фінансовому управлінню, а також повинна бути здатною коригувати розвиток підприємства без втрати керованості та зниження темпів зростання. Отже, щоб забезпечити безперебійне функціонування суб'єкта підприємництва, необхідне постійне антикризове фінансове управління.

При формуванні системи антикризового фінансового управління доцільним є вибір інструментів. На наш погляд, інструменти антикризового фінансового управління суб'єктом підприємництва слід розглядати як сукупність з двох блоків: діагностика фінансово-економічного стану суб'єкта підприємництва; державні та спеціальні інструменти антикризового фінансового управління.

Діагностика – це процес детального та поглибленого аналізу проблем, виявлення факторів, що впливають на них, підготовки всієї необхідної інформації для прийняття рішення, а також виявлення головних аспектів взаємозв'язку між проблемами, загальними цілями та результатами діяльності суб'єкта підприємництва [10, с. 27]. Діагностика дозволяє виявляти причинно-наслідкові зв'язки в дисфункціях менеджменту, а потім переходити до побудови пояснювальної і прогностичної моделей функціонування і розвитку суб'єкта підприємництва, здійснюючи при цьому попередження його банкрутства.

Процес діагностики суб'єкта підприємництва можна розглядати як систему досліджень, які у сукупності дають змогу сформулювати необхідні висновки стосовно стану, в якому опинився суб'єкт підприємництва, та можливих шляхів виходу з нього.

Залежно від ступеня деталізації дослідження стану суб'єкта підприємництва діагностика може проводитися поверхнево або поглиблено. У зв'язку з цим у економічній літературі розрізняють:

– експрес-діагностику (термометр) – формальну оцінку фінансового стану суб'єкта підприємництва на основі регулярного обчислення відповідних коефіцієнтів і даних балансу (ця методика має наступні цілі: виявити тенденції зміни стану суб'єкта підприємництва, провести аналіз фінансового обігу);

– фундаментальну діагностику – всебічну і глибоку оцінку поточного стану суб'єкта підприємництва, виявлення причин його погіршення та очікуваних тенденцій розвитку.

До інструментів антикризового фінансового управління суб'єктом підприємництва належать також державні.

Державні інструменти – це державна підтримка, економічний зміст якої полягає у створенні та впровадженні державних програм розвитку суб'єктів підприємництва за такими напрямками, як науково-технічний прогрес, фінансове, кадрове, ресурсне забезпечення тощо.

Перш ніж розглянути методи фінансової підтримки суб'єктів підприємництва, треба визначити, що фінансова підтримка надається під затверджені проекти використання коштів, бізнес-плани та проекти санації суб'єктів підприємництва.

Державна підтримка суб'єктів підприємництва може здійснюватися у формі безпосередньої фінансової підтримки, яка має дві форми прояву: прямі та непрямі методи фінансової підтримки.

Державна підтримка суб'єктів підприємництва повинна здійснюватися за такими напрямками: удосконалення нормативно-правової бази розвитку підприємства;

запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності; фінансово-кредитна підтримка; фінансова підтримка інноваційних проектів; створення бізнес-інкубаторів, бізнес-центрів, консультативних та інформаційних систем; удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів; створення сприятливих умов для залучення до здійснення підприємницької діяльності.

На сьогодні в Україні державна підтримка суб'єктів підприємництва на етапі ринкових перетворень та антикризових заходів є одним із пріоритетних напрямків у процесі формування економічної політики.

Висновки. На суб'єкти підприємництва можуть впливати різні чинники, які мають негативні наслідки, насамперед, для фінансового стану фірми. У цьому разі виникає загроза безпеці діяльності суб'єктів підприємництва. Причому найважливішого значення для суб'єкта підприємництва набувають загрози фінансовій безпеці, оскільки всі втрати (організаційні, інформаційні, матеріальні, іміджу фірми) у остаточному підсумку виражаються саме у фінансових втратах, тобто втратах фінансових ресурсів. Ця проблема набуває особливого значення в сучасних умовах криміналізації економіки України.

Таким чином, формування системи фінансової безпеки для суб'єктів підприємстваспрямоване на їх виживання і ринкову адаптацію, стає особливо важливим в умовах, коли виникають перетворення, які мають глобальний характер.

Література.

1. Економіка підприємства [Текст] / За ред. С.Ф.Покропивного. –2-е вид., перероб.тадоп.–К.: КНЕУ, 2001. –528с.
2. Економіка підприємства [Текст] / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.Г.Мельника. –Суми: ВТД “Університетська книга”, 2004. –648с.
- 3.Финансовая безопасность: [Электронный ресурс].– Режим доступа: http://www.faito.ru/pages/infresources/fkglossary/add_comment.php?id=259
4. Горячева К.С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки [Текст]// К.С. Горячева. Економіст.– 2003. –№8. – С. 65-67
5. Бердар М. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./Vzhdtu_econ/2011_1/85.pdf
6. Бланк И.А. Управлениефинансовойбезопасностьюпредприятия [Текст] // И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Сльга, 2006. – 776с.
7. Ярочкин В.И. Система безопасностифирмы / В.П. Ярочкин – [2-е изд.]. – М. : Изд-во Ось-89, 1998. – 192 с.
8. Васильців Т.Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення [Монографія] // Т.Г. Васильців, Волошин В.І., Бойкевич О.Р., Каркавчук В.В., [за ред.. Т.Г. Васильців]. – Львів, ВИДАВНИЦТВО, 2012. – 386с.
9. Коваленко Вікторія Володимирівна. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи : дис. ... д-ра екон. Наук : 08.00.08 / Вікторія Володимирівна Коваленко. – Одеса, 2011. – 577 с.
10. Верба В. А. Організація консалтингової діяльності : навч. посіб. / В. А. Верба, Т. І. Решетняк. – К. : Вид-во КНЕУ, 2000. – 242 с.

References.

1. PokropuvnohoS.F. (2001), *Ekonomikapidpriemstva* [Economicsentrepreneurship], KNEU,Kyiv, Ukraine.
- 2.Mel'nyk L.H. (2004)*Ekonomikapidpriemstva* [Economicsentrepreneurship], VTD “Universytets’kaknyha”, Sumy, Ukraine.

3. "Finansovaja bezopasnost", available at: http://www.faito.ru/pages/infresources/fkglossary/add_comment.php?id=259, (Accessed 16 December 2013).
4. Horiacheva K.S. (2003), Finansovabezpekapidprijemstva. Sutnist' tamistse v systemiekonomichnoibezpeky, *Ekonomist*, vol. 1, pp. 65-67.
5. Berdar M. "Zabezpechenniafinansovoi bezpekysub'iektivpidprijemnytstva", available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./Vzhdtu_econ/2011_1/85.pdf, (Accessed 20 December 2013).
6. Blank I.A. (2006), *Upravleniefinansovojbezopasnost'jupredprijatija* [Financial managemententerprise security], Nika-Centr, Cl'ga, Kyiv, Ukraine.
7. Jarochkin V.I. (1998) *Sistemabezopasnostifirmy*[Security systemCompany], Izd-voOs'-89, Moscow, Russia.
8. Vasyl'tsiv T.H., Voloshyn V.I., Bojkevych O.R., Karkavchuk V.V. (2012) *Finansovo-ekonomichna bezpekapidprijemstvUkrainy: stratehiiatamekhanizmyzabezpechennia* [Financial andeconomic securityof Ukraine:Strategies andmechanisms to ensure], VYDAVNYTSTVO, L'viv, Ukraine.
9. Kovalenko V. V. (2011) "Stratehichneupravlinniafinansovoiustijkistiubankivs'koisystemy", Abstract of Ph.D. dissertation, economic sciences: Odessa NationalUniversity of EconomicsOdesa, Ukraine.
10. Verba V. A., Reshetniak V. A. (2000), *Orhanizatsiia konsal'tynhovo diial'nosti* [Organization consulting activities], Vyd-vo KNEU, Kyiv, Ukraine.